

УДК 65.015.3:330.526.5

DOI: 10.31732/2663-2209-2019-55-151-163

АНАЛІЗ ЕМПІРИЧНОЇ БАЗИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ

Божанова В.Ю.¹, Кононова О.Є.²

¹ д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту, управління проектами і логістики, ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», м. Дніпро, вул. Чернишевського, 24-А, 49600, Україна, тел.: (056)-24-71-665, e-mail.: vuu7575@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0595-9347

² к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та маркетингу, здобувач кафедри менеджменту, управління проектами і логістики, ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», м. Дніпро, вул. Чернишевського, 24-А, 49600, Україна, тел.: (056)-756-33-23, e-mail.: oleksandrakononova@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7215-8574

THE EMPIRICAL BASIS ANALYSIS OF THE STUDY OF ASSESSING LEVEL OF DEVELOPMENT STRATEGIES EFFECTIVENESS

Bozhanova V.¹, Kononova O.²

¹ doctor of science (economics), professor, professor of management, project management and logistics department, Prydniprovsk state academy of civil engineering and architecture, Dnipro, st. Chernyshensky, 24-A, 49600, Ukraine, tel.: (056)-24-71-665, e-mail.: vuu7575@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0595-9347

² PhD (economics), associate professor, associate professor of finance, accounting and marketing department, Prydniprovsk state academy of civil engineering and architecture, Dnipro, st. Chernyshensky, 24-A, 49600, Ukraine, tel.: (056)-756-33-23, e-mail.: oleksandrakononova@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7215-8574

Анотація. Дослідження проблеми оцінки ефективності стратегій розвитку суб'єктів галузі дозволяє розширити уявлення щодо напрямків науково-практичного аналізу за вказаним напрямком, основних аспектів перспективних розвідок стосовно створення методичного підходу, прийняттого для використання в умовах будівельної та суміжних галузей економіки країни. Концепція стратегій розвитку є предметом пильної уваги зарубіжних та вітчизняних науковців і практиків. Теоретичні та практичні аспекти проблем розвитку, стратегічного вибору і досягнення успіху компаній та організацій в західних країнах знайшли відображення у наукових працях багатьох закордонних учених, зокрема Р. Акоффа, І. Ансоффа, Р. Гранта, П. Друкера, К. Ендрюса, Д. Куїнна, Г. Мінцберга, Р. Майлза, М. Портера, Р. Румельта, А. Стрікленда, К. Сноу, А. Томпсона, Е. Чандлера, Д. Шендела. Проблемам ефективності стратегій розвитку присвятили багато праць українські науковці, у тому числі: О.Алимов, О. Амоша, В. Герасимчук, Г. Дмитренко, Л. Довгань, Є. Кузьмін, В.Немцов, В.Пономаренко, З. Шершньова, а також учені країн СНД Г. Азоев, О.Виханський, О.Градов, Р.Фатхутдінов та ін. Проте специфічні умови господарювання вітчизняних підприємств вимагають подальших досліджень теоретичних і практичних аспектів концепції ефективності стратегій розвитку. Метою даної статті є аналіз основних сучасних емпіричних матеріалів за вказаною сферою дослідження. Також розглянемо їх переваги, недоліки та можливості використання або адаптації щодо суб'єктів будівельної галузі України. В статті було здійснено вивчення емпіричної бази дослідження за проблематикою оцінки ефективності стратегій розвитку підприємств будівельної галузі. В процесі аналізу досліджено: емпіричні дослідження, основані на використанні основних традиційних комплексних оціночних показників (виробничих, техніко-економічних, фінансових, соціальних, екологічних показників) розвитку суб'єкта галузі в рамках певних методичних підходів (зокрема, методу кластерного аналізу, економетричного методу); положення емпіричного дослідження ефективності стратегій розвитку, проведеного в рамках методичного підходу щодо комплексної оцінки впливу факторів зростання на обрану оптимальну стратегію розвитку на прикладі виробничих підприємств; матеріали емпіричних досліджень ефективності стратегій розвитку підприємств галузі, основаних на застосуванні підходу щодо оцінки стратегічних карт вказаних суб'єктів через вивчення відповідності рівня стратегічного прогнозування (за стратегічними цілями) механізму його впровадження (рівень використання оптимального набору методів та засобів досягнення стратегічних цілей); результати емпіричних досліджень ефективності стратегій розвитку суб'єктів галузі, що основані на використанні локального аналізу певних аспектів та напрямків функціонування. Встановлено ефективність та можливість використання в процесі розробки уніфікованого методичного підходу основних методичних рекомендацій, використаних в рамках зазначених матеріалів емпіричних досліджень, виявлено достатню адаптивність вказаних методик.

Ключові слова: оцінка, ефективність, методика, стратегічне управління, стратегія розвитку, будівельна галузь, будівельне підприємство.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 12

Annotation. The study of the problem of the effectiveness evaluating of subjects development strategies of the industry allows us to expand our understanding of the directions of scientific and practical analysis in this direction, the main aspects of prospective exploration for creating a methodological approach that is acceptable for use in the construction and related industries of the country's economy. The concept of development strategies is the subject of close attention by foreign and domestic scholars and practitioners. The theoretical and practical aspects of the development problems, strategic choice and success of companies and organizations in Western countries are reflected in the scientific works of many foreign scientists, in particular R. Akoff, I. Ansoffa, R. Grant, P. Drucker, K. Andrews, D. Quinn, G. Mintzberg, R. Miles, M. Porter, R. Rumelta, A. Strickland, K. Snow, A. Thompson, E. Chandler, D. Shendel. Many works have been devoted to the problems of the development strategies effectiveness by Ukrainian scientists, including: O. Alimov, O. Amosha, V. Gerasymchuk, G. Dmitrenko, L. Dovgan, E. Kuzmin, V. Nemtsov, V. Ponomarenko, Z. Shershnev, as well as scientists of the CIS countries G. Azoev, O. Vihansky, O. Gradov, R. Fatkhutdinov and others. However, the specific economic conditions of domestic enterprises require further research into the theoretical and practical aspects of the concept of the development strategies effectiveness. The purpose of this article is to analyze the main modern empirical materials in the specified field of research. Let us also consider their advantages, disadvantages and possibilities of using or adapting them to the subjects of the construction industry of Ukraine. The article examines the empirical base of the study on the problems of evaluating the development strategies effectiveness of enterprises in the construction industry. In the course of the analysis the following are investigated: empirical studies based on the use of the main traditional complex evaluation indicators (production, technical, economic, financial, social, environmental indicators) of the development of the industry the subject in the framework of certain methodological approaches (in particular, the method of cluster analysis, econometric method); the provision of an empirical study of the development strategies effectiveness conducted as part of a methodological approach to comprehensively evaluate the impact of growth factors on the chosen optimal development strategy based on the examples of manufacturing enterprises; empirical studies of the effectiveness of industry development strategies based on the application of an approach to evaluate the strategic maps of these entities by examining the relevance of the strategic forecasting (for strategic goals) mechanism of its implementation (the level of use of the optimal set of methods and means to achieve strategic goals); empirical research into the effectiveness of industry development strategies based on the use of local analysis of specific aspects and areas of operation. The efficiency and the possibility of using the basic methodological recommendations used in the framework of the mentioned empirical research materials in the process of developing a unified methodological approach are determined, and the adaptability of the mentioned methods is revealed.

Key words: evaluation, efficiency, methodology, strategic management, development strategy, construction industry, construction business.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 12

Постановка проблеми. Перед спеціалістами різних напрямів підготовки все частіше постають завдання, які вимагають, окрім фахової кваліфікації, знання методів опрацювання результатів спостережень, планування експериментів, математичних методів моделювання та оптимізації процесів дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти проблем розвитку, стратегічного вибору і досягнення успіху компаній та організацій в західних країнах знайшли відображення у наукових працях багатьох закордонних учених, зокрема Р. Акоффа, І. Ансоффа, Р. Гранта, П. Друкера, К. Ендрюса, Д. Куїнна, Г. Мінцберга, Р. Майлза, М. Портера, Р. Румельта, А. Стрікланда, К. Сноу, А. Томпсона, Е. Чандлера, Д. Шендела. Проблема

ефективності стратегій розвитку присвятили багато праць українські науковці, у тому числі: О. Алімов, О. Амоша, В. Герасимчук, Г. Дмитренко, Л. Довгань, Є. Кузьмін, В. Немцов, В. Пономаренко, З. Шершньова, а також учені країн СНД Г. Азоєв, О. Виханський, О. Градов, Р. Фатхутдінов та ін. Проте специфічні умови господарювання вітчизняних підприємств вимагають подальших досліджень теоретичних і практичних аспектів концепції ефективності стратегій розвитку.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є аналіз основних сучасних емпіричних матеріалів за вказаною сферою дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Першочергово заслуговують на увагу дані емпіричних досліджень,

основані на використанні основних традиційних комплексних оціночних показників (виробничих, техніко-економічних, фінансових, соціальних, екологічних показників) розвитку суб'єкта галузі в рамках певних методичних підходів.

В рамках цього напрямку слід розглянути теоретичне та емпіричне дослідження ефективності стратегії управління на прикладі підприємств нафтогазової галузі, яке передбачає оцінку економічних, соціальних та екологічних показників в рамках економічного методу аналізу, представлене в праці С. Побігуна [10].

Автор довів, що основними, найбільш значущими для досліджуваної галузі (нафтогазової) виступають економічні, соціальні та екологічні показники. І, відповідно до його твердження, саме за значеннями вказаних показників можна встановити майбутню стратегію розвитку суб'єкта підприємницької діяльності. Зазначене емпіричне дослідження основане на методичному підході до здійснення кількісного аналізу та розрахунку рівня стратегії розвитку підприємницької структури (розрахунок індексу стратегічного управління конкурентними позиціями суб'єкта галузі), представленому С. Побігуном в його теоретичній праці, присвяченій зазначеному питанню [11]. Емпіричне дослідження індексу стратегічного управління конкурентними позиціями суб'єкта галузі (стратегічної конкурентоспроможності) відповідно до окресленої методики С. Побігуна [10; 11] здійснювалось за наступними етапами, а саме:

1) визначення системи оціночних показників, які характеризують розвиток суб'єкта галузі (в сфері соціального, економічного та екологічного потенціалу);

2) підбір інформаційних даних, які будуть використані для розрахунку в залежності від обраних оціночних показників. Важливо відмітити, що зазначений етап достатньо ґрунтовно та комплексно визначений в положеннях

наукового дослідження Б. Сафонова, В. Євтеєвої, присвяченого питанням вивчення ефективності стратегій в житловому будівництві. Зокрема, автори зазначають, що основними стадіями цього процесу, є: створення уніфікованої інформаційної системи (банку) на основі первинної, вторинної інформації; встановлення методів дослідження, визначення порядку та схеми їх застосування для конкретного дослідження; здійснення оцінки отриманої інформації;

3) розрахунок дії визначених показників на характер стратегічної цілі суб'єкта галузі, який передбачає визначення рівня впливу;

4) встановлення рівня передбачуваності обраних показників, який визначається із застосуванням трендового аналізу;

5) створення матриці впливу та передбачуваності оціночних показників, які характеризують стратегічний потенціал розвитку підприємства;

6) здійснення ранжування оціночних характеристик вказаних показників;

7) проведення оцінки впливу отриманих показників на стратегічну ціль суб'єкта галузі;

8) визначення потенціалу творення (посилення потенціалу за основними сферами дослідження) та потенціалу руйнування (послаблення потенціалу за основними сферами дослідження) суб'єкту галузі;

9) розрахунок індексу стратегічного управління конкурентними позиціями суб'єкта галузі (стратегічної конкурентоспроможності);

10) формулювання рекомендацій щодо вибору стратегії розвитку за результатами аналізу індексу стратегічного управління конкурентними позиціями суб'єкта галузі (стратегічної конкурентоспроможності).

Потрібно підкреслити достовірність результатів оцінки індексу стратегічного управління конкурентними позиціями суб'єктів галузі (стратегічної конкурентоспроможності), продемонстровану С. Побігуном [10] на прикладах трьох крупних

підприємницьких структур. Вивчення стану розвитку вказаних підприємств дозволило пересвідчитись, що отримані результати аналізу за вказаними кількісними показниками в рамках економетричного методу відповідають їх характеристикам, наведеним в матеріалах корпоративної звітності. І стратегічні орієнтири, запропоновані згідно з отриманими розрахунками, були найбільш прийнятними та оптимальними в рамках ситуації розвитку стратегічного потенціалу цих суб'єктів підприємництва.

Важливим аргументом на користь представленого теоретичного підходу, обґрунтованого емпіричними матеріалами є використання кількісних оціночних параметрів, які унеможливають суб'єктивний характер аналітичних висновків, доступність інформації, необхідної для проведення розрахунків (фінансово-економічні дані суб'єкта галузі подано в джерелах фінансової звітності, дані щодо соціального потенціалу (управління кадрами, показники мотивації та витрат на навчання, перепідготовку, підготовку персоналу тощо), дані щодо застосування екологічних технологій енергозбереження, збереження природного середовища під час виробництва наведено у звітності підприємства тощо). Вивчення авторського підходу показало, що основними особливостями зазначеного наукового підходу, за допомогою якого автор зміг здійснити визначення пріоритетної стратегії розвитку досліджуваних крупних підприємств галузі були:

- створення системи оцінки ефективності стратегічного управління через вибір показників, які можуть впливати на реалізацію стратегічної цілі розвитку з точки зору переважання потенціалу творення (посилення потенціалу за основними сферами дослідження) над потенціалом руйнування (послаблення потенціалу за основними сферами дослідження) суб'єктів галузі;

- розробка індексу стратегічного управління конкурентними позиціями досліджуваного суб'єкта галузі

(стратегічної конкурентоспроможності), пов'язаного із визначенням рівня загального потенціалу (відношення різниці між потенціалом творення та потенціалом руйнування до потенціалу творення);

- той факт, що запропонований підхід, хоча і схожий з факторним аналізом впливу на певні явища та процеси, зокрема, ефективність реалізації стратегії розвитку, його використання передбачає оперування виключно кількісними оціночними параметрами, що характеризують сильні (творення) та слабкі (загрозливі) сторони загального потенціалу суб'єкта дослідження. І це, в свою чергу, забезпечує об'єктивність результатів оцінки та висновків щодо перспективного вибору подальшої стратегії розвитку.

Серед основних переваг вказаного підходу С. Побігуна [10; 11] можна, на нашу думку, назвати, наступні, а саме:

- можливість його використання щодо більшості галузей промисловості, в тому числі будівельної, з огляду на склад оціночних показників;

- об'єктивність результатів, які можна отримати за даними використання зазначеного порядку та норм розрахунку, зважаючи на застосування кількісних параметрів.

Вважаємо, що до ключових недоліків, проблемних аспектів застосування зазначеного підходу слід віднести:

- складність операціоналізації розрахунків. Здійснення означеного кола розрахунків, в тому числі, ранжування, матричний аналіз, потребують використання певних знань в сфері економічного аналізу, відповідно, залучення додаткових експертних сил;

- дискусійний характер твердження автора стосовно високого рівня передбачуваності та прогностичності результатів трендового аналізу, за даними якого створюється перспективна стратегія подальшого розвитку суб'єкта галузі. Як відмічають дослідники [2], трендовий аналіз дозволяє отримати тільки інформацію щодо простої функціональної залежності, яка демонструє екстраполяцію

попередньої динаміки стану досліджуваних показників, їх динаміки в перспективі.

В контексті першого наукового підходу (використання основних традиційних оціночних показників (виробничих, техніко-економічних, фінансових, соціальних, екологічних показників) розвитку суб'єкта галузі в рамках певних методичних підходів) можна проаналізувати емпіричне дослідження стратегії розвитку підприємств галузі за станом на початок 2014 р. (на прикладі підприємств автомобільної галузі в регіонах України), наведене В. Біліченко [1]. Аналіз ефективності стратегічного управління здійснено автором із застосуванням методу кластерного аналізу, яким передбачено поділ досліджуваних суб'єктів галузі за трьома кластерами (перший – малі підприємства, другий – середні, третій – великі підприємства автомобільної промисловості, що використовують відповідні стратегії розвитку).

Відповідно до матеріалів дослідження встановлено ефективність впровадження таких стратегій залежно від проявів екологічних, економічних, науково-технічних, організаційно-технічних та загальнодержавних (об'єднано низку основних зовнішніх та внутрішніх показників впливу) показників розвитку підприємств галузі. За результатами кластерного аналізу відповідно до висновків зазначених аналітичних матеріалів встановлено, що підприємства використовують певні типові стратегії розвитку в залежності від відповідного кластеру, а саме, кластер малих підприємств у 80% впроваджує стратегії зростання (переважно, стратегії концентрованого зростання - стратегії, пов'язані з розвитком продуктового асортименту), кластер середніх підприємств – також використання стратегій зростання, а крупних підприємств – прогнозування та реалізація стратегій диверсифікації за профільною та непрофільною діяльністю).

Схема аналізу, представлена автором [1] передбачала:

- по-перше, визначення кластерів галузевого розвитку (першого, другого, третього);

- по-друге, встановлення та характеристика стратегій розвитку, що використовуються обраними для дослідження підприємствами галузі. Визначено пріоритетні типи стратегій для підприємств досліджуваних кластерів;

- по-третє, визначення впливу на реалізацію вказаних стратегій розвитку суб'єктів галузі екологічних, економічних, науково-технічних, організаційно-технічних та загальнодержавних показників розвитку підприємств галузі.

В процесі аналізу [1] доведено, що найбільш пріоритетний вплив за основними кластерами суб'єктів галузі мали загальнодержавні фактори, пов'язані з адміністративним державним регулюванням (фіскальним, іншими напрямками правового регулювання тощо), політичними факторами тощо. Найбільш суттєвим цей вплив (73,6%) визначено для малих підприємств, що належать до першого кластеру, вони виявились більш вразливими до цієї категорії факторів, для підприємств другого кластеру вказаний вплив визначався на рівні 61,6%, для крупних підприємств третього кластеру – на рівні 60,2%;

- по-четверте, оцінку підходів стратегічного планування у часовому вимірі (встановлення того, які стратегічні плани використовують – короткострокові, середньострокові, довгострокові). За результатами дослідження [1] встановлено, що на сучасному етапі: більша частка малих підприємств галузі (94,6%) використовує, переважно, короткострокове стратегічне планування через власний потенціал (виробничий, фінансово-економічний, ринковий, кадровий, науково-технологічний тощо), 5,4% орієнтовані на довгострокове стратегічне планування; стосовно середніх підприємств галузі: 76,8% використовують короткострокове стратегічне планування,

23,2% - на довгострокове стратегічне планування; відносно крупних підприємств галузі - 65,6% підприємств впроваджують короткострокове стратегічне планування, 34,4% - короткострокове. Важливо відмітити, що в рамках досліджуваної галузі не практикується середньострокове стратегічне планування. Це, як видно з дослідження, викликано специфікою галузевого розвитку. В інших галузях можуть бути виявлені інші параметри стратегічного планування відповідно до часового орієнтуру;

- по-п'яте, аналіз використання маркетингової політики та результатів маркетингових досліджень в процесі встановлення стратегічних орієнтирів підприємств галузі. В рамках проведеного аналітичного дослідження [1] було встановлено, що 42,8% суб'єктів першого кластеру (малі підприємства галузі) в процесі стратегічного планування та впровадження стратегій розвитку керуються результатами маркетингового аналізу, стосовно частки суб'єктів другого кластеру (середніх підприємств галузі) визначено, що вона дорівнює 62,7%, і відносно частки суб'єктів третього кластеру (крупних підприємств галузі) визначено, що вона складає 80,2%;

- по-шосте, вивчення пріоритетності причин, які гальмують впровадження обраних стратегій розвитку досліджуваних суб'єктів галузі. Встановлено, що для суб'єктів трьох кластерів найбільший вплив відіграють причини зовнішнього середовища (зокрема, для підприємств першого кластеру – 47,5%, підприємств другого кластеру – 50,2%, підприємств третього кластеру – 52,7%). Окремо слід відмітити, що вагомий вплив для крупних підприємств, що належать до третього кластеру, відіграють причини відсутності дієвих методичних рекомендацій щодо стратегічного управління (25,5% впливу). Правомірність посилання на таку причину, на нашу думку, є дещо дискусійним, оскільки стратегічне прогнозування та впровадження обраних стратегій суб'єктами галузі залежить від

внутрішньої готовності підприємств до створення методологічного забезпечення. Хоча, в сучасних умовах розвитку, які передбачають відмову від залучення додаткових експертів, консультацій щодо менеджменту, існує потреба для оперативного вибору найбільш прийнятної стратегії розвитку для підприємств відповідно до певних умов функціонування. Така можливість може бути реалізована із застосуванням електронного помічника. Для українських підприємств тих або інших галузей на нинішньому етапі розвитку не існує таких пропозицій з боку держави за напрямком сприяння функціонування малого, середнього та крупного бізнесу. Причини відсутності кадрового потенціалу в країні, необхідного для повноцінного впровадження стратегій розвитку також виступають у якості пріоритетних напрямків впливу (19,4%). Зазначена причина також є актуальною, за матеріалами дослідження, для всіх категорій підприємств галузі;

- по-сьоме, визначення необхідності покращення механізму розробки та обґрунтування стратегій розвитку. Згідно з результатами дослідження [1] було встановлено, що приблизно третина підприємств кожної оцінюваної категорії (суб'єкти першого (малі підприємства), другого (середні підприємства) та третього кластерів (великі підприємства та підприємницькі об'єднання)) орієнтована на здійснення пошуку оптимізаційних шляхів, що передбачають покращення стратегії, або вибір нової стратегії розвитку, яка б забезпечила досягнення встановлених стратегічних цілей тощо.

Потрібно констатувати, що використання методу кластерного аналізу дозволило систематизувати суб'єкти досліджуваної галузі в рамках регіонів за кластерами, дало можливість визначити пріоритетні стратегії розвитку, що використовуються останніми, забезпечило оцінку показників впливу, які обумовлюють досягнення стратегічних цілей. Також із його застосуванням виокремлено ключові причини

гальмування впровадження обраних стратегій розвитку досліджуваних суб'єктів галузі, виділено пріоритетність цих негативних чинників для кожної з трьох категорій досліджуваних суб'єктів галузі (підприємств першого, другого та третього кластерів). Встановлено пріоритетність орієнтиру досліджуваних суб'єктів підприємництва на часовий параметр стратегічного планування (перевага вибору короткострокових та довгострокових стратегій розвитку для відповідних підприємств того або іншого кластеру). Визначено орієнтир вказаних підприємницьких структур на оптимізації стратегічного планування та удосконалення механізму впровадження стратегій розвитку. Можемо констатувати, що підхід В. Біліченко [1] є досить універсальним і може в частині кластерного аналізу бути використаний для систематизації підприємств будівельної галузі за відповідними стратегічними кластерами. Зазначений напрямок може бути застосований в подальшій розробці авторської методики оцінки ефективності стратегії розвитку суб'єктів будівельної галузі України.

По-друге, можна запропонувати дослідити положення емпіричного дослідження ефективності стратегій розвитку, здійсненого в рамках методичного підходу щодо комплексної оцінки впливу факторів зростання на обрану оптимальну стратегію зазначеної категорії на прикладів виробничих підприємств. Представлений підхід обґрунтовано на теоретичному та емпіричному рівні в дисертаційному дослідженні Л. Кустріч [5]. Заслугує на увагу схема авторської методики стратегічного аналізу, в рамках якої дослідницею пропонується введення комплексного оціночного показника – рівня оптимальності обраної стратегії розвитку суб'єкта виробничої діяльності. Відповідно до пропозиції авторки [5], зазначений показник (рівень оптимальності обраної стратегії розвитку підприємства) слід розраховувати як відношення комплексного показника

впливу факторів зростання до показника обраної оптимальної стратегії розвитку підприємства галузі.

Керуючись положеннями підходу авторки, потрібно відзначити відсутність порядку визначення комплексного показника впливу факторів зростання виробничого підприємства. Тому, слід припустити, що в якості такого показника може бути обрано інтегральний індекс впливу, представлений комплексним значенням факторів зростання за всіма сферами розвитку підприємства (виробничою, фінансово-економічною, ринковою, кадровою, науково-технологічною, інноваційною, екологічною тощо). При цьому, вичерпний перелік факторів для дослідження зазначеного показника у підприємств певних галузей, зокрема, будівельної, можна отримати керуючись емпіричними матеріалами SWOT-аналізу стратегічного розвитку будівельних підприємств на сучасному етапі [6; 8; 12], дослідження складу та характеристики найбільш суттєвих факторів впливу на розвиток будівельних підприємств [4; 9], фактичних та прогнозних даних функціонування підприємств галузі.

Вивчення наукових підходів, емпіричних досліджень показує, що більшість авторів приходять висновку про те, що зовнішні фактори чинять найбільший вплив на стратегічний розвиток підприємств будівельної галузі. Зокрема, за матеріалами емпіричного дослідження Сmacher В.В., Головка-Марченко І.С., здійсненого в 2017 р. за результатами функціонування будівельних підприємств (об'єднань будівельних підприємств), встановлено, що якщо негативна дія внутрішніх факторів складає (-1,04) на досягнення цілей розвитку, то негативна дія зовнішніх факторів дорівнює (-1,64) при оптимально допустимому рівні впливу (-1).

Відповідно до матеріалів дослідження, найбільш суттєвий вплив на досягнення цілей розвитку (стратегічних цілей) здійснюють фактори: несприятливого правового клімату; недосконалість

механізму захисту інвесторів; політичні проблеми в країні (часті зміни керівників міністерств, відомств, які впроваджують власні підходи до регулювання в галузі, супутніх галузях); соціально-політичні проблеми та загрози (в тому числі військові дії на Сході України, анексія АР Криму), які вплинули на інтереси певного кола інвесторів, які інвестували в об'єкти будівельної галузі України на зазначених територіях, продовжують складати загрозу для тих, хто інвестує в дану сферу в регіонах, розташованих близько з територіями, де відбуваються військові дії; соціально-демографічні проблеми, пов'язані з недостатнім забезпеченням кадрового потенціалу в певних регіонах; низький рівень доходів населення, який не дозволяє забезпечувати збут будівельної продукції за цінами, що будуть покривати витрати на будівництво; стан споживчого ринку, обумовлений попередніми факторами впливу на стан розвитку суб'єктів галузі тощо.

Підхід авторів до виокремлення переліку факторів впливу може змінюватись залежно від часових рамок дослідження, змін, які обумовлюють характер трансформації цих чинників. Зокрема, виділення фактору корупції, бюрократії в дозвільній сфері, який оцінюється авторами на рівні (-1), який є суттєвим, але не загрозливим, прийнятним, не достатньо високим щодо розвитку в країні, може змінюватись в бік скорочення. Хоча, на нашу думку, така оцінка щодо відсутності загроз стосовно корупційної складової в сфері будівництва в Україні є дуже дискусійною (підтвердженням цього можуть бути історія з дозволами на будівництво 14 заарештованих житлових будинків та об'єктів, зведених компанією «Укогруп» А. Войцеховського в м. Києві).

В рамках дослідження Л. Кустріч [5] встановлюємо, що значення комплексного показника впливу факторів зростання коливається в рамках: менше, ніж 0, тобто на рівні від'ємного значення (від -0,1 і нижче) до 1 і вище (1,1 і вище). Відповідно зростання вказаного показника демонструє

позитивний вплив факторів, а його скорочення, навпаки, негативний. Функціонування кожного з суб'єктів будівельної галузі має свої особливості як з точки зору впливу внутрішніх факторів, так і з точки зору зовнішніх факторів, що будуть, переважно, різними для кожного з досліджуваних підприємств (об'єднань підприємницьких структур в зазначеній сфері діяльності) в Україні. Розрахунок комплексного показника впливу факторів зростання може здійснюватись за певний період, зокрема, 3-5 років.

Особливо важливо, щоб часові рамки дослідження охоплювали роки, коли відбувались кардинальні зміни в життєдіяльності країни, і попередні та наступні за цими подіями роки. Така порівняльна оцінка дасть змогу встановити рівень значущості тих або інших факторів в певних сферах на розвиток функціонування та досягнення стратегічних цілей досліджуваних підприємств будівельної галузі України. Це, зокрема, стосується політичних (в тому числі військових дій) трансформацій, економічних коливань в Україні тощо в певні часи розвитку.

Керуючись матеріалами науково-емпіричного дослідження Л. Кустріч [5] можна констатувати, що інший оціночний показник - показник обраної оптимальної стратегії розвитку підприємства галузі визначається в рамках, аналогічних до рамок комплексного показника впливу факторів зростання (менше, ніж 0, тобто на рівні від'ємного значення (від -0,1 і нижче) до 1 і вище (1,1 і вище)). Дослідниця не зупиняється на роз'ясненні порядку розрахунку показника обраної оптимальної стратегії розвитку підприємства галузі. Відповідно, можемо припустити, що це може бути комплексний інтегральний показник, визначений на підставі систематизації та оцінки основних характеристик прогнозованої стратегії, обраної для подальшого впровадження на підприємстві досліджуваної галузі. Також може оцінюватись фактично реалізована стратегія розвитку підприємства

(об'єднань підприємств галузі), яка, відповідно, була прийнята на рівні керівництва у якості оптимальної та найбільш прийнятної до планування. Показник стану, який ідентифікує оптимальність обраної стратегії, повинен, на нашу думку, визначати: стратегічні цілі за ознаками досяжності, росту, відповідності об'єктивним умовам можливого функціонування; оптимальний механізм досягнення стратегічних цілей розвитку (реалізацію певної стратегії зростання за обраним напрямком, зокрема, розвитку продукції, ринку, напрямків діяльності тощо); ефективність стратегічного планування та реалізації цілей розвитку, представлену у вигляді інтегрованого показника. Безумовно, зазначений показник може мати інші характеристики, які дозволять більш комплексно розкрити характер показника обраної оптимальної стратегії розвитку підприємства галузі, зокрема, можна зробити більший акцент на особливостях функціонування галузі, яка досліджується. Часові рамки, за які досліджується та розраховується вказаний показник повинні бути аналогічними до тих, які обрано для вивчення комплексного показника впливу факторів зростання.

Відповідно до положень дослідження роботи Л. Кустріч [5], на підставі визначення рівня двох розглянутих показників (комплексного показника впливу факторів зростання та показника обраної оптимальної стратегії розвитку підприємства галузі) визначається рівень оптимальності обраної стратегії розвитку суб'єкта виробничої діяльності. Як показують матеріали роботи [5], граничні рамки вказаного показника ідентичні з граничними рамками двох зазначених вище складових оціночних показників (менше, аніж 0, тобто на рівні від'ємного значення (від -0,1 і нижче) до 1 і вище (1,1 і вище)). Відповідно, високий рівень оптимальності обраної стратегії розвитку суб'єкта галузі буде дорівнювати 1 та вище, середнє значення встановлено на рівні 0,5, низьке – від 0,5 до 0,3, дуже низьке, таке, що свідчить про

неефективність стратегії розвитку – на рівні від 0 (нижче 0,3) та менше. Вивчення емпіричного дослідження, проведеного Л. Кустріч [5] свідчить, що авторка за допомогою власної методики оцінила досліджуваний показник на прикладі чотирьох суб'єктів виробничої діяльності, було виявлено, що всі вони використовують стратегії розвитку, які відповідають середньому рівню оптимальності. За результатами дослідження було встановлено та в подальшому розроблено напрямки та шляхи удосконалення стратегічного розвитку суб'єктів галузі.

Потрібно відзначити, що розглянутий нами методичний підхід, наведений Л. Кустріч [5], є достатньо ефективним, його можна використати у якості одного з напрямків дослідження ефективності стратегії розвитку суб'єктів будівельної галузі. Позитивним є те, що розглянутий порядок розрахунку є: достатньо простим у використанні, не потребує суттєвого навантаження щодо використання процедур операціоналізації; зручним стосовно адаптації відповідно до факторів розвитку підприємств будівельної галузі; високо інформативним через використання комплексу оціночних показників, що визначають такі основні характеристики стратегії розвитку, як рівень стратегічного планування, відповідності механізму реалізації стратегії стратегічним цільовим орієнтирам, ефективність стратегії розвитку досліджуваного суб'єкта галузі. Серед найбільш значущих недоліків, які ускладнюють використання зазначеного підходу, на наш погляд, можна вважати той факт, що Л. Кустріч [5] не представила всебічного обґрунтування власної авторської розробки і методику розрахунку оціночних показників (комплексного показника впливу факторів зростання та показника обраної оптимальної стратегії розвитку підприємства галузі), не вказує на склад методів, які рекомендовано застосовувати при дослідженні.

По-третє, потрібно проаналізувати матеріали емпіричних досліджень

ефективності стратегій розвитку підприємств галузі, основаних на застосуванні підходу щодо оцінки стратегічних карт вказаних суб'єктів через вивчення відповідності рівня стратегічного прогнозування (за стратегічними цілями) механізму його впровадження (рівень використання оптимального набору методів та засобів досягнення стратегічних цілей). Вказане науково-емпіричне дослідження здійснене Л. Малярець, А. Штеревея [7] згідно з традиційним загальним шаблоном побудови стратегічних карт, розробленим Р. Капланом, Д. Нортеном [3]. Схема емпіричного дослідження, представленого в роботі Л. Малярець, А. Штеревея [7] передбачала наступні етапи аналізу, зокрема:

1) відображення в стратегічній карті основних характеристик стратегії розвитку досліджуваного підприємства, зокрема: ідентифікація типу обраної стратегії розвитку; визначення стратегічних цілей, завдань на стратегічному рівні (у часовому вимірі в рамках 3-5 років);

2) розробка структури концептуального змісту стратегічних карт щодо збалансованої системи оціночних показників за такими складовими:

- маркетинговою складовою (визначення оціночних показників, їх критеріїв результативності стосовно особливостей галузевого розвитку, визначення цих параметрів в стратегічній карті);

- складовою внутрішньофірмових бізнес-процесів (визначення оціночних показників, їх критеріїв результативності стосовно особливостей галузевого розвитку, визначення цих параметрів в стратегічній карті);

- складовою розвитку трудових ресурсів та якості продукції (визначення оціночних показників, їх критеріїв результативності стосовно особливостей галузевого розвитку, визначення цих параметрів в стратегічній карті);

- складовою фінансового стану (визначення оціночних показників, їх

критеріїв результативності, визначення цих параметрів в стратегічній карті);

3) оцінка досягнення стратегічних цілей, завдань на рівні впровадження стратегій на стратегічному рівні відповідно до результатів за чотирма оціночними складовими (маркетинговою, складовою внутрішньофірмових бізнес-процесів, складовою розвитку трудових ресурсів та якості продукції, складовою фінансового стану) (у часовому вимірі в рамках 3-5 років), констатація факту досягнення цих параметрів;

4) здійснення вищезазначених етапів на тактичному та оперативному рівнях з використанням аналогічної схеми стратегічного аналізу досягнення цілей, завдань розвитку суб'єктів галузі. Проведення зазначеного аналізу в процесі впровадження стратегій розвитку досліджуваних суб'єктів галузі з метою виявлення розходжень із стратегічними цілями за основними збалансованими показниками, встановленими щодо певного часового виміру реалізації стратегічного курсу.

Вивчення результатів емпіричного дослідження Л. Малярець, А. Штеревея [7] показало, що авторами було успішно виявлено рівень досягнення стратегічних цілей, завдань на рівні впровадження стратегій на стратегічному, тактичному та оперативному рівні відповідно до результатів за чотирма оціночними складовими. Відповідно до отриманих даних виявлено, що авторам вдалося встановити рівень ефективності обраних стратегій розвитку за ступенем досягнення стратегічних цілей, завдань функціонування досліджуваних суб'єктів підприємства. Потрібно констатувати, що за результатами вищезазначеного стратегічного аналізу можна розробити перспективні оптимізаційні шляхи та напрямки (особливо на етапі оперативного дослідження впровадження стратегій розвитку на певній стадії реалізації), визначити та затвердити стратегічні зміни функціонування, здійснювати подальшу діяльність за оптимізованим стратегічним планом.

Необхідно відмітити, що суттєвою перевагою використання підходу, представленого Л. Малярець, А. Штеререю [7], є можливість автоматизації безперервної оцінки досягнення стратегічних цілей, завдань на рівні впровадження стратегій на стратегічному, тактичному та оперативному рівні згідно з результатами чотирьох оціночних складових суб'єктів галузі (рівні відповідно до результатів за чотирма оціночними складовими (маркетинговою, складовою внутрішньофірмових бізнес-процесів, складовою розвитку трудових ресурсів та якості продукції, складовою фінансового стану). Щодо можливих дискусійних тверджень, характерних для матеріалів дослідження Л. Малярець, А. Штеререю [7], потрібно відзначити те, що об'єктивність вибору зазначених чотирьох встановлених складових стратегічного розвитку суб'єктів галузі (маркетингової, складової внутрішньофірмових бізнес-процесів, складової розвитку трудових ресурсів та якості продукції, складової фінансового стану) не доведена в дослідженні зазначених авторів.

По-четверте, можна проаналізувати результати емпіричних досліджень ефективності стратегій розвитку суб'єктів галузі, що оснований на використанні локального аналізу певних аспектів та напрямків функціонування. На такий науковий підхід було вказано в рамках дослідження наукових підходів до вивчення проблеми оцінки ефективності стратегій розвитку підприємств.

В рамках зазначеного підходу заслуговують на увагу положення науково-емпіричного аналізу, представленого в роботі Т. Цифри. А саме, авторка пропонує здійснювати оцінку ґрунтовності, доцільності вибору стратегії концентрованого зростання, зокрема, стратегії підвищення ринкових позицій суб'єкта житлового будівництва, основу на використанні статистичного, порівняльного, трендового та варіативного методів дослідження. Загальна схема оцінки, яка була розроблена та

використана дослідницею для встановлення ґрунтовності, доцільності вибору стратегії концентрованого зростання передбачала наступні етапи, серед яких було виділено, зокрема, такі:

1) етап аналізу змісту та обґрунтування цільового орієнтування (стратегічних цілей), визначеного характеристикою обраної стратегії досліджуваного забудовника в сфері житлового будівництва. Відбувається ідентифікація типу, характеристики прийнятої стратегії розвитку суб'єкта будівництва в житловій сфері;

2) етап оцінки доцільності збільшення ринкових позицій підприємства галузі на ринку опанованої діяльності (в рамках освоєного житлового будівництва на відповідній території) в розрізі наступного часового періоду. В рамках дослідження Т. Цифри вивчалась можливість збільшення підприємством ринкової частки на ринку житлового будівництва м. Києва на наступний рік (продаж будівельної продукції на ринку м. Києва на наступний рік).

3) етап аналізу розвитку ринку (у випадку досліджуваного емпіричного дослідження – ринку житлового будівництва м. Києва), в рамках якого передбачено забезпечити збільшення ринкової частки для суб'єкта житлового будівництва (підприємства, об'єднань підприємницьких структур). Згідно з підходом Т. Цифри, в рамках вказаного етапу також необхідно здійснити: оцінку ринкової концентрації досліджуваного ринку за період, що аналізується для встановлення відповідних прогностичних трендів (5 попередніх років); встановлення характеристики динаміки змін обсягів ринку (визначення темпів зростання, скорочення) за вказаний період з відповідними оцінками причин таких трансформацій; аналіз структури ринку за суб'єктами (конкурентами, супутніми учасниками), об'єктами (типами та характеристиками об'єктів житлового будівництва, збудованих за досліджуваний період);

4) етап оцінки економічного стану суб'єкта житлового будівництва у відповідності до обраної системи збалансованих показників за період, що аналізується для встановлення відповідних прогнозних трендів (5 попередніх років);

5) етап аналізу частки ринку, яку займав в рамках досліджуваного ринкового простору суб'єкт житлового будівництва (підприємство, об'єднання підприємницьких структур) за період, що аналізується для встановлення відповідних прогнозних трендів (5 попередніх років). На даному етапі визначається динаміка ринкової частки досліджуваного суб'єкта, визначаються темпи її зростання або скорочення. Ринкова частка визначається за часткою продажу житла на ринку м. Києва;

6) етап оцінки достатності ринкової частки за звітними даними розвитку суб'єкта житлового будівництва (підприємства, об'єднання підприємницьких структур) за період, що аналізується (5 попередніх років). У разі якщо приймається висновок про необхідність збільшення ринкової частки вказаного підприємства, здійснюється перехід до аналізу можливостей щодо впровадження обраної стратегії розвитку (ця стратегія може вже знаходитись на стадії впровадження, тоді також оцінюється можливість її застосування в рамках потенціалу даного підприємства на ринку житлового будівництва м. Києва. У випадку, якщо встановлено факт того, що у підприємства немає необхідності для збільшення ринкової частки, не здійснюється оцінка можливостей підприємства до реалізації обраної стратегії розвитку;

7) етап оцінки можливостей суб'єкта житлового будівництва (підприємства, об'єднань підприємницьких структур) до збільшення ринкової частки. Аналіз передбачає врахування економічного потенціалу, який оцінений на рівні попереднього трендового аналізу, ринкового аналізу перспектив зростання ринкових позицій досліджуваного підприємства;

8) етап коригування обраних стратегій щодо підвищення рівня досягнення стратегічних цілей розвитку досліджуваних суб'єктів житлового будівництва (підприємства, об'єднань підприємницьких структур).

Потрібно відзначити, що із застосуванням вказаного підходу авторка провела успішну оцінку доцільності використання відповідних стратегій розвитку суб'єктами житлового будівництва м. Києва на сучасному етапі розвитку (дослідження проводилось в 2018 р.). За результатами аналізу було створено низку рекомендацій, які можуть бути використані у якості типових для певних характеристик розвитку.

На наш погляд, розглянуті результати емпіричного дослідження Т. Цифри підтверджують ґрунтовність, науковість зазначеного авторського підходу щодо оцінки ґрунтовності, доцільності вибору стратегії концентрованого зростання, зокрема, стратегії підвищення ринкових позицій суб'єкта житлового будівництва. Певні складнощі у використанні пов'язані з відсутністю типологізації можливих варіантів коригування стратегічного розвитку, але керуючись матеріалами емпіричних досліджень, вважаємо, що така систематизація може бути створена.

Було здійснено вивчення емпіричної бази дослідження за проблематикою оцінки ефективності стратегій розвитку підприємств будівельної галузі. В процесі аналізу досліджено: емпіричні дослідження, основані на використанні основних традиційних комплексних оціночних показників (виробничих, техніко-економічних, фінансових, соціальних, екологічних показників) розвитку суб'єкта галузі в рамках певних методичних підходів; положення емпіричного дослідження ефективності стратегій розвитку, проведеного в рамках методичного підходу щодо комплексної оцінки впливу факторів зростання на обрану оптимальну стратегію розвитку на прикладів виробничих підприємств; матеріали емпіричних досліджень ефективності стратегій розвитку

підприємств галузі, основаних на застосуванні підходу щодо оцінки стратегічних карт вказаних суб'єктів через вивчення відповідності рівня стратегічного прогнозування (за стратегічними цілями) механізму його впровадження (рівень використання оптимального набору методів та засобів досягнення стратегічних цілей); результати емпіричних досліджень ефективності стратегій розвитку суб'єктів галузі, що основані на використанні локального аналізу певних аспектів та напрямків функціонування. Встановлено ефективність та можливість використання в процесі розробки уніфікованого методичного підходу основних методичних рекомендацій, використаних в рамках зазначених матеріалів емпіричних досліджень, виявлено достатню адаптивність вказаних методик.

Література:

1. Біліченко В. В. Передумови обґрунтування стратегічного розвитку виробничих систем автомобільного транспорту в Україні. *Вісник ЖДТУ*. 2014. № 2(69). С. 33-42.
2. Дедушева М. Застосування модифікованого методу Холта-Уінтера для прогнозування податкових надходжень в Україні. *Світ фінансів*. 2014. № 3. С. 126-134.
3. Каплан Р. С., Нортон Д.П. Стратегические карты. Трансформация нематериальных активов в материальные результаты: пер. с англ. Москва : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2005. 512 с.
4. Крикун К. В., Оліферук С. Л., Рязанов А. С. Економічні фактори підвищення ефективності трудових ресурсів у будівництві. *Бізнес-Інформ*. 2014. № 10. С. 186-191.
5. Кустріч Л. О. Стратегічне управління ресурсним потенціалом аграрних підприємств: дис. ... докт. екон. наук : 08.00.04. Херсон, 2018. 504 с.
6. Лісун Я. В., Дячук М. В. Стратегічний аналіз підприємств будівельної галузі. *Інноваційна економіка*. 2013. № 5(43). С. 79-83
7. Малярець Л. М., Штереверя А. В. Збалансована система показників в оцінці діяльності підприємства : навч. посібник. Харків : ХНЕУ, 2008. 185 с.
8. Міняйленко В. Г., Міняйленко І. В., Биба В. В. Проблеми та перспективи розвитку підприємств будівельної галузі. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2018/49.pdf.
9. Мороз О. В., Воловодюк С. С. Опис моделі галузевого впливу на стан ринку. *Бізнес-Інформ*. 2014. № 11. С. 134-141
10. Побігун С. А. Оцінка ефективності стратегічного управління нафтогазовими підприємствами на основі економетричних

досліджень. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3868>.

11. Побігун С. А. Обґрунтування стратегічних рішень щодо сталого розвитку підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. №3. С. 153-157.
12. Проданова Л. В., Панкова Л. І., Зайва Ю. О. Проблемні аспекти ринку будівельної галузі України. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 6-2(06). С. 57-61.

References:

1. Bilichenko V. V. (2014), "Prerequisites for substantiating the strategic development of industrial road transport systems in Ukraine. *ZhSTU Bulletin*, № 2 (69), pp. 33-42.
2. Diedusheva M. (2014), "The application of the modified Holt-Winter method for forecasting tax revenues in Ukraine", *Svit finansiv*, № 3, pp. 126-134.
3. Kaplan, R.S. and Norton, D.P. (2005), "Strategicheskie karty. Transformacija nematerial'nyh aktivov v material'nye rezul'taty: per. s angl. [Strategic cards. Transformation of intangible assets into tangible results: Per. from English]. M.: Oлимп-Business CJSC.
4. Krykun, K.V. Oliferuk, S.L. and Ryzanov A. S. (2014), "Economic factors of increase of efficiency of labor resources in construction", *Biznes-Inform*, № 10, pp. 186-191.
5. Kustrich, L.O. (2018), "Strategic management of the resource potential of agricultural enterprises", abstract of PhD dissertation, economy, Kherson, 504 p.
6. Lisun, Ya.V. and Dyachuk, M.V. (2013), "Strategic analysis of construction industry enterprises", *Innovatsiina ekonomika*, vol. 5(43), pp. 79-83.
7. Malyarec, L.M. and Shtereverya, A.V. (2008), Zbalansovana systema pokaznykiv v otsyntsi diialnosti pidpriemstva, [Balanced scorecard in the evaluation of the enterprise], View, KNEU, Kharkiv, 185 p.
8. Miniailenko, V.H. Miniailenko, I.V. and Byba V. V. (2018), "Problems and prospects of development of construction industry enterprises", available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2018/49.pdf.
9. Moroz, O.V. and Volovodyuk, S.S. (2014), "Description of the model of industry impact on the state of the market", *Biznes-Inform*, № 11, pp. 134-141.
10. Pobihun, S.A. (2019), "Evaluation of the effectiveness of strategic management of oil and gas companies based on econometric studies", available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3868>.
11. Pobihun, S.A. (2010), "Substantiation of strategic decisions on sustainable development of enterprises", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, №3, pp. 153-157.
12. Prodanova, L.V. Pankova, L.I. and Zaiva Yu. O. (2016), "Problematic aspects of the Ukrainian construction industry market", *Ekonomichnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*, vol. 6-2(06), pp. 57-61.

Стаття надійшла до редакції 24.06.2019 р.